

BÀI TẬP LÝ THUYẾT TUẦN 4

Nhập môn Trí tuệ Nhân tạo

Nguyễn Hồng Yến – MSSV: 23280099

GVHD: PGS.TS Nguyễn Thanh Bình

Phân tích tính tối ưu của giải thuật A^* và các điều kiện của hàm heuristic

Câu 1. Giả sử $h(n)$ là admissible, chứng minh rằng A^* sử dụng Tree Search sẽ cho lời giải tối ưu.

Nhắc lại kiến thức nền:

- Trong giải thuật A^* , mỗi node n được đánh giá bởi hàm:

$$f(n) = g(n) + h(n)$$

trong đó $g(n)$ là chi phí thật từ trạng thái xuất phát đến n , và $h(n)$ là chi phí ước lượng nhỏ nhất từ n đến đích (goal).

- Hàm $h(n)$ được gọi là **admissible** nếu:

$$h(n) \leq h^*(n)$$

với $h^*(n)$ là chi phí thật tối thiểu để đi từ n đến đích. Khi đó, $h(n)$ không bao giờ đánh giá quá cao chi phí thật.

1. Trực giác của chứng minh

Giả sử C^* là chi phí của đường đi tối ưu. Với mọi node n nằm trên đường tối ưu, ta có:

$$f(n) = g(n) + h(n) \leq g(n) + h^*(n) = C^*$$

Điều này có nghĩa là **mọi node trên đường tối ưu đều có giá trị $f(n)$ không vượt quá C^*** .

Ngược lại, nếu có một goal G_2 không tối ưu với chi phí $C > C^*$, thì:

$$f(G_2) = g(G_2) + h(G_2) = C + 0 = C > C^*$$

A^* luôn chọn mở rộng node có $f(n)$ nhỏ nhất trong hàng đợi. Do đó, trước khi G_2 (với $f > C^*$) được chọn để mở rộng, tất cả các node có $f \leq C^*$ — tức là các node nằm trên đường tối ưu — sẽ được mở rộng trước.

Kết luận: A^* sẽ luôn mở rộng (và tìm thấy) goal có chi phí C^* trước bất kỳ goal nào có chi phí lớn hơn, nên **A^* Tree Search với h admissible luôn cho lời giải tối ưu.**

Trực giác: Đường đẳng mức $f = C^*$ bao quanh toàn bộ đường đi tối ưu, còn mọi lời giải kém tối ưu đều có $f > C^*$. A^* quét dần theo f tăng, nên gặp lời giải tốt nhất trước.

2. Chứng minh hình thức

Bổ đề 1. (Giới hạn trên của f trên đường tối ưu) Với mọi node n trên đường tối ưu, nếu h admissible thì:

$$f(n) = g(n) + h(n) \leq g(n) + h^*(n) = C^*.$$

Chứng minh: Do $h(n) \leq h^*(n)$ theo định nghĩa admissible. Thay vào biểu thức $f(n)$, suy ra $f(n) \leq C^*$.

Bổ đề 2. (Giới hạn dưới của f tại goal kém tối ưu) Với mọi goal G_2 có chi phí $C > C^*$:

$$f(G_2) = g(G_2) = C > C^*.$$

Định lý. (Tính tối ưu của A^* với h admissible trong Tree Search) Giả sử phản chứng rằng A^* Tree Search trả về goal G_2 không tối ưu với $C > C^*$. Tại thời điểm G_2 được lấy ra khỏi hàng đợi (để kiểm tra goal), ta có:

$$f(G_2) = g(G_2) = C > C^*.$$

Theo Bổ đề 1, trên đường tối ưu vẫn còn ít nhất một node n có $f(n) \leq C^* < C$. Do A^* luôn mở rộng node có f nhỏ nhất, G_2 (với $f > C^*$) không thể được chọn trước node n (với $f \leq C^*$).

Mâu thuẫn. Do đó giả định sai. Suy ra A^* Tree Search với $h(n)$ admissible **luôn trả về lời giải tối ưu.**

$A^* \text{ Tree Search} + \text{admissible } h(n) \Rightarrow \text{tối ưu.}$
--

Câu 2. Giả sử $h(n)$ là consistent, chứng minh rằng A^* sử dụng Graph Search sẽ cho lời giải tối ưu.

Nhắc lại kiến thức (Consistency/Monotonicity).

- Heuristic h được gọi là **consistent (monotonic)** nếu với mọi cạnh $(n \xrightarrow{a} n')$ có chi phí $c(n, a, n') > 0$,

$$h(n) \leq c(n, a, n') + h(n').$$

- Khi đó, với $f(n) = g(n) + h(n)$ ta có tính đơn điệu:

$$f(n') = g(n') + h(n') = g(n) + c(n, a, n') + h(n') \geq g(n) + h(n) = f(n).$$

Tức là f không giảm dọc theo bất kỳ đường đi nào.

- Trong **Graph Search**, ta dùng tập **CLOSED** (đã mở rộng) để tránh lặp lại trạng thái. Kết quả quan trọng: nếu h consistent, một khi một node được lấy ra để mở rộng, g -cost của nó là tối ưu $\Rightarrow$ không cần “reopen” node.

1. Trực giác của chứng minh

Do f không giảm dọc theo đường đi, nên A^* sẽ mở rộng các node theo thứ tự f không giảm. Khi một node n được lấy ra để mở rộng, **mọi đường đi khác đến n nếu còn trên OPEN đều có f không nhỏ hơn** (vì muốn tới n phải đi qua các node trung gian có f không nhỏ hơn f hiện tại). Vì vậy, **đường đi hiện có đến n là rẻ nhất $\Rightarrow g(n)$ đã tối ưu tại thời điểm mở rộng n .**

Áp dụng cho node đích G : khi G được lấy ra để mở rộng, ta đã có $g(G) = g^*(G) = C^*$ (chi phí tối ưu). Do đó A^* (Graph Search) trả về **lời giải tối ưu**.

Trực giác: f không giảm dọc đường đi $\Rightarrow A^*$ “khóa” dần những g -cost tối ưu khi mở rộng. Đến lượt goal, chi phí đã tối ưu.

2. Chứng minh hình thức

Bổ đề 1 (Đơn điệu của f). Nếu h consistent, với mọi cạnh $(n \xrightarrow{a} n')$ ta có

$$f(n') \geq f(n).$$

Chứng minh. Theo định nghĩa consistency: $h(n) \leq c(n, a, n') + h(n')$. Suy ra

$$f(n') = g(n') + h(n') \geq g(n) + c(n, a, n') + h(n') \geq g(n) + h(n) = f(n).$$

Bổ đề 2 (Tối ưu hoá g khi mở rộng). Giả sử h consistent. Trong A^* Graph Search, khi một node n được lấy ra khỏi **OPEN** để mở rộng, thì $g(n) = g^*(n)$ (chi phí từ start tới n là tối ưu). *Chứng minh phản chứng.* Giả sử n được mở rộng với $g(n) > g^*(n)$. Xét một đường đi tối ưu từ start tới n :

$$s \rightarrow \dots \rightarrow p \xrightarrow{a} n.$$

Tại thời điểm n được chọn để mở rộng, hãy xét *node đầu tiên x trên đường tối ưu* mà chưa nằm trong CLOSED. Gọi y là *tiền nhiệm* của x trên đường tối ưu; khi đó $y \in \text{CLOSED}$ (vì x là node đầu tiên chưa đóng).

Do y đã được mở rộng trước đó, x hẳn đã từng được đưa vào OPEN (từ y). Mặt khác, vì h consistent, theo Bổ đề 1, $f(x) \geq f(y)$ và dọc theo đoạn tối ưu $s \rightarrow \dots \rightarrow y \rightarrow x \rightarrow \dots \rightarrow n$ ta có dãy f không giảm. Suy ra

$$f(x) \leq g^*(n) + h(n).$$

Đặc biệt, vì $h(n) \geq 0$ và $g(n) > g^*(n)$, ta được

$$f(x) < g(n) + h(n) = f(n).$$

Nhưng A^* luôn ưu tiên node có f nhỏ hơn. Vậy x phải được lấy ra để mở rộng *trước* n , mâu thuẫn với giả thiết n đang được mở rộng còn x chưa. Suy ra giả định $g(n) > g^*(n)$ là sai. Vậy $g(n) = g^*(n)$.

Định lý (Tối ưu của A^* Graph Search khi h consistent). Cho h consistent. Khi A^* Graph Search lấy goal G ra để mở rộng, theo Bổ đề 2 ta có $g(G) = g^*(G) = C^*$. Do đó lời giải trả về là tối ưu.

A^* Graph Search + consistent $h(n) \Rightarrow$ tối ưu (không cần reopen).

Câu 3. Chỉ ra trường hợp A^* sử dụng Graph Search không cho lời giải tối ưu khi $h(n)$ admissible

Mục tiêu: Xây dựng một phản-ví dụ trong đó heuristic h *admissible* (không vượt quá chi phí thật đến goal) nhưng *không consistent*, khiến A^* Graph Search (không “reopen” node đã đóng) trả về lời giải không tối ưu.

Đồ thị phản-ví dụ. Các đỉnh: S (start), A , B , G (goal). Chi phí cạnh dương:

$$S \rightarrow A : 3, \quad S \rightarrow B : 1, \quad B \rightarrow A : 1, \quad A \rightarrow G : 1, \quad B \rightarrow G : 100.$$

Heuristic (đặt $h(G) = 0$ như thường lệ):

$$h(S) = 2, \quad h(A) = 0, \quad h(B) = 2, \quad h(G) = 0.$$

Kiểm tra admissible. Chi phí thật tối ưu từ mỗi node đến G (ký hiệu h):

$$h(A)=1, \quad h(B)=2 \text{ (đi } B \rightarrow A \rightarrow G), \quad h(S)=3 \text{ (đi } S \rightarrow B \rightarrow A \rightarrow G).$$

Ta có $h(A) = 0 \leq 1$, $h(B) = 2 \leq 2$, $h(S) = 2 \leq 3$. Vậy h là **admissible**.

Kiểm tra (không) consistent. Điều kiện consistent yêu cầu $h(B) \leq c(B, A) + h(A)$ trên cạnh $B \rightarrow A$:

$$h(B) = 2 \not\leq c(B, A) + h(A) = 1 + 0 = 1.$$

Vì $2 \leq 1$ sai nên h **không consistent**.

Quan sát lời giải tối ưu thật. Đường đi tối ưu: $S \rightarrow B \rightarrow A \rightarrow G$ với tổng chi phí

$$C=1+1+1=3.$$

A* Graph Search (không reopen) chạy như sau. Khởi tạo: $g(S) = 0$, $f(S) = g(S) + h(S) = 2$. Mở rộng S sinh A, B :

$$g(A) = 3, f(A) = 3 + 0 = 3; \quad g(B) = 1, f(B) = 1 + 2 = 3.$$

Hai node có f bằng nhau ($f = 3$). Giả sử tie-break chọn A trước B (một lựa chọn hợp lệ, phổ biến).

- **Bước 1:** POP A (đưa A vào CLOSED). Sinh G với $g(G) = 3 + 1 = 4$, $f(G) = 4$.
- **Bước 2:** POP B (đang có $f(B) = 3 < f(G) = 4$). Từ B sinh lại A với $g'(A) = g(B) + 1 = 2$.
- **Graph Search không reopen:** Do A đã nằm trong CLOSED, nhánh tốt hơn tới A bị bỏ qua (không cập nhật $g(A)$ từ 3 xuống 2).
- **Bước 3:** POP G với $g(G) = 4$ và trả về lời giải có chi phí 4.

Kết luận. A* Graph Search (không reopen) với heuristic *admissible nhưng không consistent* đã trả về **lời giải không tối ưu** ($4 > C=3$). Nguyên nhân: do *không consistent*, f có thể giảm dọc đường đi; khi một node (ở đây là A) bị đóng với g -cost chưa tối ưu, đường đi tốt hơn đến cùng node xuất hiện sau đó *không được xét* nếu thuật toán không cho phép “reopen”.

Lưu ý. Nếu:

- dùng heuristic **consistent**, hoặc
- vẫn dùng heuristic này nhưng **cho phép reopen** node khi tìm thấy đường đi tốt hơn,

thì A* Graph Search sẽ khôi phục được tính tối ưu trong ví dụ này.

Admissible nhưng không consistent $\nRightarrow$ A* Graph Search tối ưu (nếu không reopen).

Câu 4. Thuộc tính của giải thuật A* Search

Bảng dưới đây tóm tắt các đặc tính quan trọng của giải thuật A* dựa trên phần lý thuyết và các chứng minh ở các câu trước:

Thuộc tính	Ý nghĩa	Kết quả	Ghi chú
Complete?	Có luôn tìm được lời giải nếu tồn tại	Có (nếu chi phí cạnh > 0 và số node hữu hạn)	A* mở rộng theo thứ tự $f(n)$ tăng dần nên chắc chắn gặp goal tối ưu nếu tồn tại.
Time	Độ phức tạp thời gian	Thường exponential theo độ sâu d (xấp xỉ $O(b^d)$)	Phụ thuộc chất lượng heuristic: heuristic càng tốt thì thời gian càng giảm.
Space	Độ phức tạp bộ nhớ	Exponential $O(b^d)$	A* lưu toàn bộ OPEN và CLOSED để duy trì tính tối ưu.
Optimal?	Có đảm bảo lời giải tối ưu?	Có , nếu h admissible (Tree) hoặc consistent (Graph)	Đây là điều đã được chứng minh trong Câu 1 và Câu 2.

A* là giải thuật hoàn chỉnh và tối ưu, nhưng tốn thời gian và bộ nhớ.